

4. Ядов, В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, разъяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. - М., 1998. - 362 с

Ісаков П.М., кандидат історичних наук, доцент кафедри кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби, підполковник внутрішньої служби

Склад та чисельність в'язнів у Вінницькій, Подільській, Одеській, Донецькій, Полтавській губерніях УСРР в 1922-1923 роках

Як відомо, цікаву та важливу інформацію про стан кримінального права, криміногенну ситуацію в країні (а разом з нею і про соціально - економічну, політичну обстановку) дають статистичні дані про склад та чисельність в'язнів. Це дозволяє створити об'єктивну картину з досліджуваного питання та планувати правові реформи з врахуванням реалій сьогодення та стратегічних завдань, які стоять перед державою і суспільством. Не стали виключенням і 1922-1923 роки в УСРР.

Станом на 01.01.1922 р. у Вінницькому Домі громадських примусових робіт (далі - ДГПР) Подільського губернського управління місцями позбавлення волі (далі - Г уБУМПВ) Народного комісаріату внутрішніх справ (далі - НКВС) УСРР перебувало 337 чоловіків, 30 жінок, з них: засуджених до позбавлення волі на певні строки народними судами - відповідно 18-1, губернським революційним трибуналом - 114-3, революційно-військовими трибуналами - 27-0; підслідних, які рахувались за губернською Всеукраїнською надзвичайною комісією (далі - ВНК) - 47-6, народними судами - 23-3, народними слідчими - 8-3, іншими установами - 6-0; засуджених за адміністративні порушення - 58-12; пересильні - 36-2. В кінці січня, коли місця ув'язнення були вже передані у відання Народного комісаріату юстиції (далі - НКЮ), відповідний показник становив 381-27 [1, арк.1-2]. Станом на 01.01.1923 р. відповідний показник був вже 550-30, з них: засуджені народними судами до позбавлення волі на певні строки - 117-8, губернським судом - 107-4, революційно-військовим трибуналом - 118-0, Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом - 7-0; підслідні, які рахувались за: народними судами - 25-2, губернським революційним трибуналом 54-1, революційними військовими трибуналами - 33-0, народними слідчими - 9-2, губернською ВНК - 3-3, губернською прокуратурою - 14-4; пересильні - 63-6 [1, арк.4]. Таким чином, в 1922 р. найбільше людей було засуджено губернським революційним трибуналом (надзвичайним тимчасовим органом), а підслідних найбільше рахувалось за губернською ВНК. Із зміцненням влади більшовиків в 1923 р. чисельність в'язнів помітно зросла, а найбільше вироків про позбавлення волі винесли вже народні суди - постійно діючі органи судової гілки влади; підслідних найбільше ж рахувалось за губернським революційним трибуналом. Саме

надзвичайні тимчасові репресивно-каральні органи допускали найбільше порушень законності в своїй діяльності, а їх існування свідчило про слабкість державного апарату і влади більшовиків.

В 1922 р. під час проведення 6 засідань губернської розподільчої комісії на чолі з Подільським губернським уповноваженим Центрального виправно-трудоного відділу (далі - ЦВТВ) НКЮ УСРР Шварцманом Мойсеєм Йосиповичем було розглянуто 380 справ в'язнів. 125 осіб було достроково звільнено; 24 - відряджені на зовнішні роботи в державних установах без конвою; 44 - на примусові роботи без конвою з ночівлею в ДГПР; 9 - надано відпустки; 178 (47%)- відхилено клопотання. Як бачимо, ступінь відмови засудженим у їх клопотаннях був доволі високим. За означений період було скоєно лише 10 втеч (тоді як в 1921 р. така кількість мала місце майже щотижня). З 10.11.1922 р. під керівництвом Подільського губернського прокурора було проведено 10 засідань з приводу застосування амністії. В результаті звільнили 5 засуджених до кримінального покарання у виді громадських виправних робіт без позбавлення волі, 168 засуджених до позбавлення волі на строк до 1 року. 106 засудженим до позбавлення волі було скорочено строк покарання на 1/2, 38 - на 1/3. По відношенню до 37 в'язнів, справи яких було направлено на розгляд, амністію не застосували [1, арк.7]. В Єлисаветградському ДГПР (Одеська губернія) в січні 1923 р. 35% підслідних рахувались за Державним політичним управлінням (далі - ДПУ) УСРР або звинувачувались в тяжких кримінальних злочинах [2, арк.16]. В 1922 р. в Донецькій губернії функціонувало 8 ДГПР (Бахмутський, Луганський, Юзівський окружний, Юзівський промисловий, Каменський, Таганрозький, Маріупольський, Слов'янський) і 4 арештних дома (Гришанський, Шахтинський, Дебальцевський, Старобільський). Всі місця ув'язнення були розраховані на утримання 1065 осіб. Станом на 01.11.1922 р. утримувалась 1921 особа, 01.06.1923 р. - 2280. Підслідні в середньому становили 50%, засуджені до позбавлення волі з суворою ізоляцією - 40%, селяни - 60%. Амністія до 5-річниці революції зменшила чисельність в'язнів в губернії на 30%, але вже невдовзі знову відповідний рівень було відновлено [3, арк.131].

Станом на 01.10.1923 р. в Полтавській губернії утримувалось всього 2536 в'язнів (з яких підслідних - 1206, пересильних - 86). За період 01.01-01.10.1923 р. прибуло 4433 особи, вибуло - 6381. Підслідні рахувались за: ДПУ - 42 особи, революційним трибуналом - 17, губернським судом - 531, народними судами - 112, прокуратурою - 101, іншими установами - 403. Губернським судом було засуджено 120 осіб, народними судами - 689, губернським революційним трибуналом - 289, революційно-військовими трибуналами - 104, іншими органами - 42. За термінами позбавлення волі розподіл був наступним: до 1 р. - 420 осіб (34%), від 1 р. до 5 р. - 709 (56,84%), більше 5 р. - 113 (9%), вища міра покарання - 2 (0,16%) [4, арк.274-275]. Таким чином, найбільше підслідних рахувалось за судами (53%). Баланс руху в'язнів був від'ємним (-1948) - прихована фаза громадянської

війни в Полтавській губернії закінчувалась. Найчастіше строк позбавлення волі призначався в межах від 1 р. до 5 р. (56,84%).

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі - ЦДАВОВУ України).-Ф.5.-Оп.1.-Спр.2339.
2. ЦДАВОВУ України.-Ф.5.-Оп.1.-Спр.2324.
3. ЦДАВОВУ України.-Ф.5.-Оп.1.-Спр.2310.
4. ЦДАВОВУ України.-Ф.5.-Оп.1.-Спр.2314.